

Branka Brlenić-Vujić (Osijek)

Epifanijski trenutci u Andrićevim novelama

Ostavljajući tvrdo i oporo kopno i prelazeći na nemirni ćilim koji vodi u neizvjesnost i daljinu, mi smo na važnom prelazu, na putu koji vodi ka oduhovljenju [...] Kao da ide od krutog preko tekućeg do vazdušastog, i tako sve dalje i dalje [...] Talas postaje krilo. Bivamo bestelesni i srećni. Letimo.

(Ivo Andrić. LETEĆI NAD MOREM)

U članku ćemo razjasniti epifanijsku odrednicu kao estetičku normu u Andrićevim novelama. Ozarenost epifanijskog zanosa zaustavljenog trenutka u novelama svojevrsno je rasprsnuće *sunčanog ćilima* svjetlosti nošeno *zvučnom rekom* prema nebeskom prostranstvu. Na tom putovanju *krilatog hoda* nestaje materija koja se preobražava u magiju svjetlosti epifanijskih slika – vizualnih unutrašnjih prostora.

1. „Epifanijski trenutci kao mjesto susreta konkretnih i simboličkih značenja, javljaju se razmjerno često već u međuratnoj Andrićevoj prozi“ (Nemec 2014^a: 471). LETEĆI NAD MOREM (Andrić 1963) „sa slikom mora prihvaćamo i svoje vlastito iščeznuće u vječnom“ (Grčević 2002: 193), *jer sve je prelaz, most čiji se krajevi gube u beskonačnosti, a prema kom su svi zemni mostovi samo dečije igračke, bleđi simboli* (Andrić 1986^a: 14). Epifanijska odrednica kao estetička norma u novelama (poglavito iz tamničkog ciklusa): ISKUŠENJE U ČELJI BROJ 38 (1924.), ZANOS I STRADANJE TOME GALUSA (1932.), LETEĆI NAD MOREM (1932.), POSTRUŽNIKOVO CARSTVO – SUNCE, (1933.), JELENA, ŽENA KOJE NEMA – GALUSOV ZAPIS (1934.), NA SUNČANOJ STRANI (1952.), ŽENA NA KAMENU (1954.), LETOVANJE NA JUGU (1959.), U ČELJI BROJ 115 (1960.), SUNCE (1960.) u suglasju je s Andrićevim prijevodom i prepjevom pjesme sv. Franje Asiškog posvećene SVIM STVORENJIMA – HIMNOM BRATU I SUNCU (Andrić 1926: 268–274).

Ivo je Andrić prijevodom i prepjevom pjesme sv. Franje Asiškog upozorio na njegovu svećanu pomirbu dvaju suprotstavljenih svjetogleda, oslikavajući i zrcaleći jedan drugog. Univerzalno je oko čistog viđenja i moć ne samo Stvoritelja nego i Stvaratelja – Umjetnika (Brlenić-Vujić 2004: 202–214), podastirući smisao postojanja u obasjanom trenutku umjetničkog stvaralaštva. Očitovanje je stvaralačkog erosa – čuda Umjetnosti u *paganskoj ljubavi za prirodu* (Andrić 1926) koja predstavlja sumu Franjinog života u slavi cjelokupne prirode u skladu sa služenjem Gospodu – *jer ništa tako sveto ne može biti kao ono što je stvoreno božjim dodirima* (Andrić 1926), epifanijskom svjetlošću *krilatog hoda* nebeskim prostranstvom.

Andrićeva opsesija svjetlošću radosna je himna pronađenoj ljepoti kao smisao života u iznenadnoj duhovnoj manifestaciji zaustavljenog trenutka. Svojevrsno je rasprsnuće *sunčanog ćilima* nošeno *zvučnom rekom* na *krilatom hodu* prema oduhovljenju. Na tom putovanju nestaje materija koja se preobražava u magiju svjetlosti kao epifanijska slika.

Pjesma sv. Franje Asiškog – HIMNA BRATU SUNCU, posvećena SVIM STVORENJI-MA u prijevodu i prepjevu Ive Andrić, 1926. godine upućuje na izravnu usporedbu s Andrićevim izvornim tekstom u kojima se kao tema pojavljuje sunce primjerice: POSTRUŽNIKOVO CARSTVO – SUNCE, 1933. godine i novela SUNCE, 1960. godine.

Magijska spiritualna snaga Sunca u epifanijskoj svjetlosti religijskog opredjeljenja od sv. Franje Asiškog do Ive Andrića vitalna je snaga svijeta, izvor života, u kojoj nestaje „drevni jaz između prirode i vere“ (Brlenić-Vujić 2004) u poganskoj ljubavi prema prirodi, slaveći cjelokupnu prirodu (sunce, mjesec, zvijezde, vjetar, zrak, vodu, oganj, zemlju, cvijeće, bilje). Objava je božanskog u stvarnosnom svijetu, ozarenost zaustavljenog trenutka u rasprsnuću svjetlosti Sunca.

*Slava Ti, Bože moj, sa svim Tvojim stvorenjima;
Naročito gospodarom bratom Suncem koje osviće
i obasjava nas svetlom dana.
I lepo je i zrači velikim sjajem, i Tvoja je,
Svevišnji, slika i prilika.
Slava Ti Bože moj, rad sestre naše Mesečine
i rad zvezda koje si stvorio sjajne i dragocene i krasne.
Slava Ti, Bože moj, rad brata Vetra i rad vazduha,
vedra i oblačna, i rad svakog vremena kojim
Ti krepíš svoja stvorenja.
Slava Ti, Bože moj, rad sestre Vode, koja je
mnogo korisna i ponizna i dragocjena i čista.
Slava Ti, Bože moj, rad brata Ognja kojim rasvjetljuješ
noć, i koji je lep i prijatan, i moćan i jak.
Slava Ti, Bože moj, rad majke naše Zemlje, koja
nas drži i vodi, i koja rađa svakojakim rodом, sa
šarenim cvećem i biljem.*

U noveli SUNCE (1960.) religiozno-mistična podloga himne SUNCU sv. Franje Asiškog od religijske ekstaze do mističnog zanosa posvećenog Stvaratelju koji je „slika i prilika“ Stvoritelja u ostvarenom zrači unutrašnjom svjetlošću kao vitalna snaga svijeta. „U znaku te sile sve živi, nestaje i obnavlja se, a samo je Sunce u obilju svojih životvornih atribucija vjerodostojan epifanijski simbol apsoluta“ (Grčević 2002: 189).

Da, u stvari postoji samo sunce, a sve ovo što živi, diše, gmiže, leti, sja ili cvate, samo je odblesak toga sunca, samo jedan od vidova njegovog postojanja. Sva bića i sve

stvari postoje samo utoliko ukoliko u svojim ćelijama nose rezerve sunčevog daha. Sunce je oblik i ravnoteža; ono je svest i misao, glas, pokret, ime (Andrić 2014^f: 195).

2. Tematski povezane novele u kojima je glavni lik Tomo Galus, mladić/student variraju Andrićeva traumatična osobna iskustva stečena u tamnici mariborske kaznionice. Tamnički ciklus u kojem su na estetskoj razini epifanijski trenutci vezani uz svjetlost/sunce, zvono, te lik Žene vizualno su osvijetljeni prostori u trenutku koji zrači, otvarajući obzor u kojemu se *sunčani ćilim* sljubljuje sa *zvučnim ćilimom* ususret *beskrajnom prostoru*, gdje *i talas može postati krilo* na putu prema iščeznuću.

Miroslav je Krleža u NEKROLOGU IVI ANDRIĆU, 13. 3. 1975. godine, dao označnicu Andrićeva stila od *preblagoga adagia peko živahnijeg adanta do lirske kantilene beznadne samoće*, kao svjetogled u kojem je Andrićev osobni svjetonazor u nizu *zračnih i svjetlosnih stepenica osunčanih staza*. Rasap je svjetlosti epifanijske slike lirske kantilene beznadne samoće Andrićeva alter ega Tome Galusa, mladića/studenta osvijetljeno svjetlošću čiste poezije neponovljivog meditativnog lirizma koji zrači unutrašnjom svjetlošću. Krajolik je duše. Epifanijska je spoznaja sublimirana u čistoći duhovne preobrazbe materijalnog svijeta s pomoću estetskih znakova prema prostoru transcendencije u susretanju s beskonačnošću, s dubinom prostranstva.

Daljine su, ma kako nedogledne, ipak putevi, jer sve je prelaz, most čiji se krajevi gube u beskonačnosti [...]. A sva je naša nada s one strane (Andrić 1986^b: 11).

3. Unutar Andrićeve estetike središnje mjesto pripada Jeleni (*ženi koje nema*), trajno prisutnoj u Andrićevu književnu djelu (Nemec 2014^a: 472–477) koja u tamnički ciklus (Đukić-Perišić 1993) ulazi iz poezije EX PONTO 1918. godine. U noveli ZANOS I STRADANJE TOME GALUSA, 1932. pratimo Galusov/mladićev mistični zanos u žarkoj i treptavoj svjetlosti zagonetnog Adena, koja je odjednom *kao munjina obasjala celo bogatstvo i svu širinu sveta* (Andrić 2014^e: 146). Potonje je potaknuto mladićevim intenzivnim doživljajem svjetlosti, jarkog sunca, na egzotičnom jugu, u Adenu, koje ga obuzelo dok je *gledao kako se diže nad Sredozemnim morem: Tada bi se potpuno prepuštao svome osećanju veličine i mislima i maštanjima o savršenoj ženi* (Andrić 2014^e: 148).

Poetska je metafizička energija oslobođena –

Da, evo, tu su beskrajni prostori, mase i daljine; sve između sebe povezano, sve u kretanju i stalnoj promeni. I sve se to odjednom ukazuje Galusu prepletenu, izukrštanu i uklopljeno jedno u drugo [...] (Andrić 2014^e: 150).

– zračeci duhovnim i emocionalnim zračenjima, stapajući svjetlost s izmaštanim likom Žene u drhtavom strujanju epifanijskog trenutka.

Jelenu (*ženu koje nema*) slijedimo u lirskoj prozi SUNCE OVOG DANA (1933.); u tamničkoj prozi u noveli ISKUŠENJE U ĆELJI BROJ 38 (1924.) te u proznom fragmentu JELENA, ŽENA KOJE NEMA – GALUSOV ZAPIS (1934.).

Lik Jelene na morskome žalu uz jarku sunčevu svjetlost pobuđuje u mladića/Galusa zanos – svojevrsno zatalasano ozarenje:

Ležim na žalu [...] Slušam kako govori Jelena, koju znam, leži na pesku sasvim blizu mene [...] koju ne vidim [...] na neki let me goni [...] svi dani i svi događaji (i sama tišina), sve je samo nemilosrdan poziv da krenem i letim (Andrić 2014^e: 222).

Jelena je biće s epifanijskim učinkom koja obuzima osjećajem, duhovnim ruhom koje poprima metafizičko određenje izjednačeno sa sunčevom svjetlošću – magijskom spiritualnom snagom.

U tamničkoj prozi, u noveli ISKUŠENJE U ČELIJI BROJ 38 (1924.) i u proznom fragmentu JELENA, ŽENA KOJE NEMA – GALUSOV ZAPIS (1934.), lik Jelene, koja prati Tomu Galusa, duhovno i/ili misaono biće dobiva gotovo sakralne odlike: *njezina plava glatko počešljana kosa* koja sjaji i širi bljude valove svjetlosti ili njezina ruka čije su se konture samo nazirale, *prozračne i svetle* gubile su se u danjoj svjetlosti (Andrić 2014: 139). GALUSOV ZAPIS kao fragment Andrić će objelodaniti kao prvi dio TRIPTIHA JELENA, ŽENA KOJE NEMA (1962.) naslovljen OD SAMOG POČETKA: *Znam da se svuda i svagda može javiti Jelena, žena koje nema* (Andrić 2014^a: 439).

Andrić će Jeleninu pojavu označiti kao epifanijski trenutak svjetlosti, *neizmjernu radost, iščekivanje neponovljivog trenutka sunčevih odblesaka* u kojima se zrcali lik Žene, sanjani ideal čežnje koji *hrani dušu* i nestaje sa svjetlošću kao vizija neuhvatljive čiste ljepote snova i iluzija. Izvor je epifanijskog nadahnuća, poetska ekstaza, ostajući zbiljskim likom žene jedino u povijesnom smislu.

4. Tamničkom ciklusu Andrićevih novela pripadaju i novele: NA SUNČANOJ STRANI (1952.) i U ČELIJI BROJ 115 (1960.). U noveli NA SUNČANOJ STRANI prepleće se motiv žene, Sunca/svjetlosti i ptice u krletki koja je i krletka mladića/Galusa. Zatvorska ćelija obasjana sunčevim zrakama koje se probijaju kroz rešetke na prozoru i poput *sunčanog ćilima* otvaraju put vidiku prema prozoru visoke kuće kao komadić ljudskog života u slobodi, kao mogućnost radosnog iznenađenja (Andrić 2014^b: 164–171):

Na prozoru bi se za trenutak pojavila – žena. Pojedinosti na njoj nismo mogli da razaberemo, ali se njena bujna plava kosa, na tamnoj pozadini, isticala jače od beline ruku i njenog lica nejasnih crta [...] Propinjući se na prste i izdužujući struk, ona bi vešala svoju krletku o nevidljivu kvaku u gornjem delu prozora [...] U toj krletki bila je neka ptica koju smo više naslućivali nego što smo mogli da je sagledamo [...] (Andrić 2014^b: 165).

Andrićevo traumatično iskustvo stečeno u mariborskoj kaznionici i u noveli NA SUNČANOJ STRANI ispisuje zračenje unutrašnje svjetlosti koja pokreće ljudsku dušu na kretanje prema uzbibanom prostoru u poetskoj simfoniji *sunčanoga ćilima* u dinamičnoj vibraciji prema *zvučnom ćilimu* prodiranjem u sve dublje spoznaje. Otkriće je epifanijske spoznaje i krajolik duše u kojem se prelijeva tvarni svijet svjetlosti i glazbe, *tražeći uzalud čudnu melodiju* (Andrić 2014^b) koja nestaje sa zrakama sunca.

Tamničkom ciklusu prethodi feljton PRVI DAN U SPLITSKOJ TAMNICI s nadnevkom 1924. godine (KOLO SRPSKIH SESTARA, 115, 38). Metafora skućenog zatvor-

skog prostora, mraka naspram je otvorenog prostora svjetlosti. Subjektivni Andrićev doživljaj predočava niz vanjskih vizualnih opažanja koja imaju svoj korelativ u unutrašnjoj refleksiji antiteznog krajolika zatočeništvo/sloboda, ljepota osunčanog Mediterana / mrak buduće tamnice, otvoreni prostor plovidbe *lađama koje dolaze i odlaze / skućeni i zatvoreni prostor tamnice, ostajući u epifanijskoj slici kao čista svjetlost bitka raskriljenog suzvučja.*

Sunčani ćilim pridružen *zvučnom ćilimu* preko novele ZANOS I STRADANJE TOME GALUSA (1932.) koji se javlja kao *mračan talog zanosa koji ga ne napušta* ulazi u Andrićevu novelistiku s temom tamnice i traumatičnih iskustava u Galusa/mladića/studenta alter ega književnika stečena u mariborskoj kaznionici.

Varoš je vrila. Galus peva, raspevao se još otkako je krenuo s brega, ne što bi hteo da peva, nego što ne može da zadrže u sebi more glasova koje se talasa i diže neprestano i mora da oteče. Peva bez reči, što god može tiše, samo za sebe, „za svoju dušu“ (Andrić 2014^e: 150).

U orgiji mora glasova, zvukova, sirena, topa, zvana, Galus doživljava epifanijsko prosvjetljenje u *krilatom hodu tramvaja uz strminu:*

Tako u njemu počne da oživljuje staro sećanje iz Adena, osećanje raskoša i obilja. Pod njim se postepeno širio grad u rumenom sjaju i jutarnjoj svežini. More išarano, naizmenice, vijugavim strujama i velikim površinama tišina [...]. Galusu se činilo da raste sa uspinjanjem [...] (Andrić 2014^e: 149).

U noveli NA SUNCANOJ STRANI (1952.) mladić/Galus *u sebi nečujno peva, tražeći uzalud čudnu melodiju* da bi je našao U ĆELJI BROJ 115 (1960.) u povorci glasova u *zvučnom ćilimu*. Svjetlosne emanacije epifanijskih doživljaja rasprsnule su se u panteističkoj ekstazi lavine zvukova.

Religijska ekstaza panteističke HIMNE BRATU SUNCU posvećena SVIM STVORENJIJIMA, sv. Franje Asiškog dobiva novu označicu: zvuk zvana – s religijskom konotacijom u konačnici – koji se prostire izvan prostora i vremena jer ga mladić kao epifanijski trenutak čuje u svojoj duši duhovnim okom:

I ta zvonjava je rasla, pela se do sve novih visina, od kojih je svaka izgledala kao vrhunac, a nijedna to nije bila, jer bi je odmah nadvisila nova. Izgledalo je da su se svi elementi čovekovog sveta, jedan za drugim, rafalno pretvarali u zvuk, i odmah, sudarajući se i lomeći, kretali na svoj gromki put po vasioni. Svi postojeći glasovi i šumovi sada su se slivali u tu džinovsku zvučnu reku koja sve plàvi i nosi: tektonski prelomi i potresi zemlje koja se raslojava, lomi i sleže u dubinama, tresak gromova, jeka ponora, huka vode, fijuk tajfuna, orljava usova, pucanje drveta i kamena. U tom tutnju bio je i zajednički glas zvana, svih koja su ikad doprla u područje mladićevog sluha, kao i onih bezbrojnih koja nikad nije čuo, o kojima je samo čitao ili samo slušao od mudre Alise. [...] Tu je bio glas svih truba, svih rogova, gusala, bubnjeva, gongova, sirena, klepala, činela i prangija, svega čime je ikad čovek davao zvučni izraz svojoj sili, borbi i hrabrosti, svojoj nevolji, tjeskobi i odbrani, ili svojoj pobjedničkoj radosti (Andrić 2014^e: 187–188).

5. Epifanija u označici pojave očitovanja u Andrićevim novelama svjetlosti spoznaje u neponovljivom je trenutku, bljesku (Badurina 1985: 220–221). Veza na je uz Sunce/svjetlost kojima je pridružen zvuk zvana u simboličkoj funkciji

religioznog opredjeljenja – sazivanje duhovnoga, pojava božanskog u stvarnom svijetu ljudi.

U novelama sa zatvorskom tematikom Andrić preko Tome Galusa/mladića, studenta koji je njegov alter ego ispisuje trenutke s epifanijskim učinkom – bljeskom, podastirući *sunčani ćilim* pridružen *zvukovnom ćilimu*, razotkrivajući samu bit postojanja u kojem se oslobađa duhovno – božansko u iščeznuću tjelesnoga. Potonje nestaje u slici mora koje gubi svoje obrise. Epifanijski trenutak vezan uz topografsku sliku mora poprima dublje značenje: gdje *pruga mora* [...] *izgleda uvek kao kapija koja odvodi sa sveta* [...], *prelazeći na nemirni ćilim u neizvesnost i daljinu* [...] *na putu koji vodi oduhovljenju* [...] – (Andrić 1986^b: 11).

LETEĆI NAD MOREM (1932.) Andrić *krilatim hodom na talasima* ide u susret ŽENI NA KAMENU (1954.) i LETOVANJU NA JUGU (1959.) na putu oduhovljenja u transsupstanciji fizičkog u duhovno *unutrašnjih okeana*. Navedene novele ne pripadaju zatvorskoj tematici, ali ih obilježavaju epifanijski trenutci.

Primjerice u noveli ŽENA NA KAMENU pratimo san Marte L., operne pjevačice, koja je u kratkotrajnom snu na morskome žalu doživjela epifanijski trenutak oslobođenja tjelesnog:

A ta magla je i obavija i ispunjava iznutra kao neotpornu dolinu, i u isto vreme diže i spušta i – nosi nekud sa sobom, kao vazdušni okean nemejljivo sitnu trunku, bez pokreta i šuma i svakog životu poznatog osećaja. U dnu te magle nazire se još malo rumenila, poslednji trag nekog života u kome je, seća se slabo, bilo svirepih merenja, promena i odnosa, mladosti i starenja, trajanja i dotrajavanja, brojeva, imena i vidljivih znakova nekog malog ljudskog postojanja. Bilo i nestalo (Andrić 2014^b: 410).

Ili primjerice U LETOVANJU NA JUGU (1959.) pratimo *krilati hod u nizovima zračnih i svetlosnih stepenica* u kojima stari profesor Alfred Norges na jadranskoj obali doživljava svoj epifanijski trenutak u kojem se brišu realne konture u konačnoj spoznaji u dubini vremena i prostora *bez završetka u nedogled zata-lasane svečanosti*:

More, koje je u daljini izgledalo stišano i glatko, sve se više i bojama i oblicima saobražavalo svečanom vidu oblaka, neba i obala, pa i tamo gde se otvorena pučina mešala sa obzorom i gubila bez završetka u nedogled, ono se činilo pristupačno i ne manje čvrsto od linije rasplinutog kopna. Tako su vazdušasti oblaci, tečno more i tvrdo kopno, menjajući svako svoja osnovna svojstva, ili išli jedno drugom u susret i zagrljaj.

Sve je beskrajno široko i duboko i u isti mah sve je na dohvata ruke, blisko, i sve diže čoveka sa njegovog sedišta, čini ga lakim, pokretljivim i u svemu podobnim opštoj zatalasnoj svečanosti. Sve ga poziva i goni na uspon i let, a otpor je neznatan, gotovo nikakav jer sad neki pramenovi svetlosti, kao pokretne stepenice, sami nose čoveka, što dalje sve lakše, put nekog ogromnog rumenog praga tamo u visini; a iza njega već se naziru novi nizovi zračnih i svetlosnih stepenica koje čovečiji hod pretvaraju u sve brži let bez šuma. Čovek može daleko da ide i visoko da se penje; sav se pretvara u to, i u tome mu je celo postojanje. Ide, ali krilatim hodom (Andrić 2014^d: 375).

6. Epifanijska odrednica kao estetička norma u navedenim Andrićevim novelama vezana je uz pojam epifanije koja kao označica dolazi iz grčke riječi *epi* 'nada' + *phaimain* 'pojaviti se' (Badurina 1985: 220–221) u značenju očitovanja pojave. „Prosijavanje je duhovnoga [...] motrećeg duhovnog oka“ (Đojs 1975: 158–160) u iznenadnoj manifestaciji zaustavljenog trenutka.

Potonje Andrić ispisuje u navedenim novelama u epifanijskim slikama: Sunca – svjetlosti, zvukovima – melodijama, lelujavim likom Jelene – žene koje nema, emocionalnih shema bolnih iskustava koji iznutra osvjetljavaju trenutke spoznaje do kojih se dolazi osjećajima i opažanjima. I sam pojam estetike u izvornom značenju grčke riječi *aisthanomai* ispisuje čulni osjećaj koji opažamo. Čista svjetlost ljepota je životna intenziteta kao poetska slika magije svjetlosti.

Izvornom značenju riječi *estetika* Ivo Andrić pridružuje znanstveno značenje 'lijepo, skladno', kao put prema oduhovljenju u kojem nestaje materija. Krajolik je duše i gledanje – opažanje ispunjeno razmišljanjem kao istina u nama i kao najviša spoznaja upisana kao čežnja.

Navedeno se propituje u primjerima epifanijskih motiva u fragmentima iz kronološkog slijeda Andrićevih novela. Unutrašnja je senzibilizirana slika u citiranim fragmentima tjelesni odlazak na putu prema beskrajnom prostoru. *Krilati hod* sublimiran je u rasprsnuću *sunčanog ćilima* nošenog *zvučnom rekom* u zaustavljenom ozarenom trenutku.

Epifanijska je spoznaja u čistoći duhovne preobrazbe materijalnog, tjelesnog, s pomoću estetskih znakova. Vizualni doživljaj rasprsnuća svjetlosti i zvuka u navedenim fragmentima pišćevih novela verbalna je orkestracija i simfonijska odrednica estetičke norme lijepog i skladnog. Stvaralački je čin u kojem se zrcali ulazak u trenutak koji zrači i koji ima u Andrića posebno značenje u njegovom unutrašnjem lirskom prostoru i dio su njegove duhovne intime.

Izvori

- Andrić 1926: Andrić, Ivo. LEGENDA O SVETOM FRANCISKU IZ ASIZIJA. In: *Srpski književni glasnik*. Beograd, Knjiga 19, br. 4. S. 268–274.
- Andrić 1986^a: Andrić, Ivo. MOSTOVI. In: *Staze, lica, predeli. Sabrana djela Ive Andrića*. Svezak 10. Zagreb. S. 12–14.
- Andrić 1986^b: Andrić, Ivo. LETEĆI NAD MOREM. In: *Staze, lica, predeli. Sabrana djela Ive Andrića*. Svezak 10. Zagreb. S. 9–11.
- Andrić 2011: Andrić, Ivo. NA SUNČANOJ STRANI (Rekonstrukcija romana). VIII knjiga. Priredila Žaneta Đukić-Perišić. In: *Sabrana djela Ive Andrića u dvadeset knjiga*. Beograd – Podgorica – Kragujevac.
- Andrić 2014^a: Andrić, Ivo. JELENA, ŽENA KOJE NEMA. In: *Priča o vezirovom slonu i druge novele*. Izabrao i pogovorom popratio Krešimir Nemeć. *Djela Ive Andrića*. Svezak 6. Zagreb. S. 413–439.

- Andrić 2014^b: Andrić, Ivo. ŽENA NA KAMENU. In: *Priča o vezirovom slonu i druge novele*. Izabrao i pogovorom popratio Krešimir Nemeć. *Djela Ive Andrića*. Svezak 6. Zagreb. S. 369–379.
- Andrić 2014^c: Andrić, Ivo. SUNCE OVOG DANA. In: *Ex Ponto, Nemiri, Lirika*. Pogovor Krešimir Nemeć. *Djela Ive Andrića*. Svezak 10. Zagreb. S. 220–223.
- Andrić 2014^d: Andrić, Ivo. LETOVANJE NA JUGU. In: *Priča o vezirovom slonu i druge novele*. Izabrao i pogovorom popratio Krešimir Nemeć. *Djela Ive Andrića*. Svezak 6. Zagreb. S. 369–379.
- Andrić 2014^e: Andrić, Ivo. ZANOS I STRADANJE TOME GALUSA. In: *Kuća na osami i druge novele*. Izabrao i pogovorom popratio Krešimir Nemeć. *Djela Ive Andrića*. Svezak 7. Zagreb. S. 144–151.
- Andrić 2014^f: Andrić, Ivo. SUNCE. In: *Kuća na osami i druge novele*. Izabrao i pogovorom popratio Krešimir Nemeć. *Djela Ive Andrića*. Svezak 7. Zagreb. S. 191–196.
- Andrić 2014^g: Andrić, Ivo. ISKUŠENJE U ČELJI BROJ 38. In: *Kuća na osami i druge novele*. Izabrao i pogovorom popratio Krešimir Nemeć. *Djela Ive Andrića*. Svezak 7. Zagreb. S. 136–143.
- Andrić 2014^h: Andrić, Ivo. NA SUNČANOJ STRANI. In: *Kuća na osami i druge novele*. Izabrao i pogovorom popratio Krešimir Nemeć. *Djela Ive Andrića*. Svezak 7. Zagreb. S. 164–171.
- Andrić 2014ⁱ: Andrić, Ivo. U ČELJI BROJ 115. In: *Kuća na osami i druge novele*. Izabrao i pogovorom popratio Krešimir Nemeć. *Djela Ive Andrića*. Svezak 7. Zagreb. S. 185–189.

Literatura

- Badurina 1985: Badurina, Anđelko. Epifanija. In: *Leksikon liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, Zagreb. S. 220–221.
- Brlečić-Vujić 2004: Brlečić-Vujić, Branka. Andrićeve tri legende: Goya, Franjo Asiški, Laura i Petrarca. In: Brlečić-Vujić, Branka. *Orfejeva oporuka*. Osijek. S. 202–214.
- Đojs 1975: Đojs, Đejms. *Roman*. Beograd. S. 158–160.
- Đukić-Perišić 1993: Đukić-Perišić, Žaneta. Napušteno gradilište. In: *Andrić, Ivo. Na sunčanoj strani (Rekonstrukcija romana)*. Novi Sad. S. 7–28.
- Grčević 2002: Grčević, Franjo. Epifanija u Andrićevoj poetici. In: *Simbolizam, ekologija, eshatologija*. Zagreb. S. 180–195.
- Nemeć 2014^a: Nemeć, Krešimir. Pogovor. Na sunčanoj strani – Neki aspekti Andrićeve poratne novelistike. In: *Ivo Andrić, Priča o vezirovu slonu i druge novele*. *Djela Ive Andrića*. Svezak 6. Zagreb. S. 441–477.
- Nemeć 2014^b: Nemeć, Krešimir. Pogovor. Pravo na priču. In: *Ivo Andrić, Kuća na osami i druge novele*. *Djela Ive Andrića*. Svezak 7. Zagreb. S. 275–300.

Tartalja 1979: Tartalja, Ivo. *Pripovjedačeva estetika, prilog poznavanju Andrićeve poetike*. Beograd.

Vučković 2002: Vučković, Radovan. *Velika sinteza (o Ivi Andriću)*. Sarajevo.

Branka Brlenić-Vujić (Osijek)

Moments of Epiphany in Andrić's Novellas

The titled paper researches and poses question about the epiphany functioning as the esthetic norm of poetic images. Emotional shemes shed light on suspended moments of insight in which the matter disappears transforming into a light magic of epiphany images.

The epiphanic light in Andrić's works is of godly origin (translation and rewrite of the poem of Saint Francis of Assisi CANTICLE OF BROTHER SON, dedicated to ALL CREATURES) which opens up an associative array of pictures such as *a sunny carpet* combined with *an acoustic carpet* of the bell sound. In the fragments of Andrić's novellas the internal sensitised image mirrors as physical departure. Disappearance of the physical on the way to the infinite space is the epiphanic awareness, that Andrić writes about, sublimated in the pureness of spiritual transformation of the material world by means of esthetic sounds.

Branka Brlenić-Vujić
31 000 Osijek
Vukovarska 23
+385 31 206 804
bbrlenic@ffos.hr

